

Sosyal Adaletsizlik, İnsan Hakları ve "Mültecilik"

Social Injustice, Human Rights and "Refugeness"

Berfin KART

University of Toronto, Department of Political Science,

Visiting Professor, Toronto.

berfin.kart@utoronto.ca, berfin.kart@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-2573-3086

Makale Bilgisi

Kart, B. (2019). Sosyal Adaletsizlik, İnsan Hakları ve 'Mültecilik'. *Posseible Düşünme Dergisi*, Sayı: 16, s. 19-32.

Kategori: Araştırma Makalesi

Gönderildiği Tarih: 15.11.2019

Kabul Edildiği Tarih: 25.12.2019

Yayınlandığı Tarih: 29.12.2019

Article Info

Kart, B. (2019). Social Injustice, Human Rights and 'Refugeness'. *Posseible Journal of Thinking*, Issue: 16, pp. 19-32.

Category: Research Article

Date submitted: 15th November 2019

Date accepted: 25th December 2019

Date published: 29th December 2019

Öz

Adaletin ne olduğu ve bir toplumda nasıl gerçekleştirilebileceği felsefecilerin en eski sorunlarından. Kimileri iktidarla, özneye, biyopolitikayla ilişkisinde adaleti ele alırken, kimi düşünürler de onu insan haklarıyla ilişkisinde ele almakta, insan haklarının korunmasıyla adaletin gerçekleşmesi arasındaki bağlantıya işaret etmektedirler. Günümüzün kimi düşünürleri "adalet", özellikle de "sosyal adaletsizlik" kavramını "insan hakları" kavramıyla ilişkisinde ele almaktadır. Nasıl ki "adalet" kavramı, bir durum olarak "adaletsizlik"le karşılaşmanın sonucunda ortaya çıkan bir fikir, bir düşünce ise, "insan hakları" kavramının da, "adalet" kavramı gibi mevcut insan hakları ihlallerinin gözlenmesinden yola çıkarak türetilen bir düşünce olduğu görülmektedir. İnsan hakları ihlalleri de "sosyal adaletsizlik" gibi mevcut bir durum, bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, "sosyal adaletsizlik" in dolaylı korunan temel haklarla ilgili bir insan hakları sorunu olduğu görülmektedir. Daha çok gelir dağılımındaki adaletsizliğe ilişkin bir sorun olarak algılanan "sosyal adaletsizlik, ekonomik bir sorunun yanında, etik ve politik bir sorundur. Bugün, dünyamızdaki sosyal adaletsizlik ya da küresel adaletsizlik, terör saldırılarının, yoksul ülkelerde karşımıza çıkan iç savaşların ve çoğu zaman bunlarla ilintili olan göçün en temel nedenlerinden biridir. Çiğ gibi büyüyen bir küresel bir sorun olarak 'mülteci krizi', göz ardı edilemeyecek bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bugün, dünyamızda giderek artan göç seliyle, yaşadıkları yerleri terk eden insanlarla karşı karşıyayız. Hayatta kalmak ya da daha iyi koşullarda yaşamak için evini yurdunu terk edip kendilerine yeni bir yurt arayanlar, yurtsuzluk, yoksulluk, ayrımcılık, kültürel farklılık gibi nedenlerle, misafir oldukları ülkelerde de kimi etik, politik ve ekonomik sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ülkelerinden ayrılan mülteciler kırılgan gruplar arasında sayılmaktadır. Misafir oldukları ülkelerde, çoğu zaman hiçbir sosyal ve ekonomik hakka sahip olmayan kadın, çocuk, engelli ya da yaşlı mültecilerin ise çoklu kırılganlıkla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bu çalışmada, sosyal adaletsizlik kavramından yola çıkılarak, temel ve dolaylı korunan hakların neler oldukları sorularına değinilecek, sosyal adaletsizlikle temel haklar arasındaki bağlantı açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte, mülteci sorununun neden yalnızca ekonomik ve siyasal bir sorun olmayıp, aynı zamanda etik de bir sorun olduğu sorusuna sosyal adaletsizlik kavramıyla ilişkisinde yanıt verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Adaletsizlik, İnsan Hakları, Mülteci(lik), Kırılganlık, Çifte Kırılganlık.

ABSTRACT

The questions what justice is and how the justice in a state or in a person can be realized are two of the perennial questions of philosophy. While some philosophers consider justice in its relation to economics, politics and biopolitics, others deal it in its relation to human rights and emphasize the connection between the protection of human rights and the realization of justice. Some of the contemporary philosophers tackle the concept of justice, especially social justice in connection with human rights. Justice is an idea, a thought derived from cases or facts of injustice, as the human rights is an idea which is derived from the observation of violations of human rights that are state of affairs or facts. Within this context, social injustice is considered as a problem related to all basic rights that can be protected only directly. Although social injustice today is mostly considered as a problem of distribution of income or goods, it is also a philosophical, ethical, and political problem. Today, the global injustice in the world seems to be main reason of terror attacks, civil wars and migrations. It may be considered a problem of human rights for the reason that it gives rise to various violations of human rights degrading human value or dignity. Besides poverty, the ongoing territorial conflicts and civil wars are the main reasons of 'refugee crisis'. We are facing today a steadily increasing human flow in the World. The refugees are supposed to be among the vulnerable groups. They do not enjoy social and economic rights of the host country, and that causes vulnerability. The women, children, disables, old people in the refugees suffer from multiple vulnerability. In this paper, going from the concept of social injustice, I will try identify which rights are basic rights, which are

not, and to demonstrate the relationship between social injustice and human rights. Additionally, I will try to show up that the refugee problem is not only a economical and political problem, but also an ethical and philosophical problem.

Key Words: Social Injustice, Human Rights, Refugee(ness), Vulnerability, Multiple Vulnerability.

GİRİŞ

Adalet özlemi insanların en eski özlemlerinden biri; adaletin ne olduğu ise, felsefenin en eski sorunlarından biri... Günümüzde artık adalet özleyen değil, adalet talep edenlerin sayısı gittikçe artmakta ve bu insanlar adaleti 'elde etme' umudunu yitirince silaha sarılmakta, rastgele insan öldürmekte, kendileri de ölmektedir (Kuçuradi, 2011a: 27).

Adalet özleminin ve talep edenlerin sayısının giderek arttığı, adaleti elde etme umudunun kimileri için yitip gittiği "*şiddet çağı*"nda yaşanan savaş ve iç savaşların, artan terör eylemlerinin beraberinde gelen hem bölgesel hem de küresel sorunların çığ gibi büyüdüğüne tanıklık etmekteyiz. Yaşadıkları güvensizlik ve şiddet ortamından kurtulmak ve hayatta kalmak isteyenlerin verdiği mücadelenin günden güne artarak, trajik boyutlara ulaştığı bu dönemde dünya yeni ve yenilenmiş, çözümü güç sorunlarla karşı karşıyadır. Adaletsizliğin, adalete duyulan özlemin arttığı bu çağda, birbiriyle ilişkili iki kördüğüm olmuş sorun önümüzde durmakta: "*sosyal adaletsizlik*" ve "*mültecilik*". Her ikisi de hem bölgesel hem de küresel sorunlar olarak ve yalnızca yoksul ülkelerin değil, varlık ve refah içinde yaşayan ülkelerin sorunları olarak da bizden çözüm beklemekteler.

Dünyamızda yaşanan terör eylemlerinin, savaş ve iç savaşların ve göçlerin nedenlerinin başında sosyal ve ekonomik adaletsizlik gelmektedir. Günümüzde, yoksulluk ve ayrımcılık nedeniyle yaşanan ihlaller daha da derinleşmekte, buna mülteci olmanın getirdiği sorunlar da eklenmektedir. Bugün dünyamızın yaşadığı mülteci sorununun da sosyal adaletsizliğin sonuçlarından birisi olduğunu söylemek, mültecilerin yaşadığı insan hakları sorunlarının başlıca sorumlularından birinin dünyadaki sosyal ve ekonomik adaletsizlikler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İnsanlar, insan olmakla kendilerine ve "herkese borçlu olunanın verilmesi"ni (Platon 1999: 331e), yani Platon'un ifadesiyle "adaleti" talep etmektedir. Borçlu olunan ya da verilmesi gerekenle kastedilen, "o anda sahip olmadıkları, ama ister olsun ister olmasın, kendilerine ait olduğunu düşündükleri (...); yoksun bırakıldıkları, kendilerinden 'alınmış' ve onlara geri verilmesi gereken bir şey"dir (Kuçuradi, 2011a: 29). Talep edilen, sadece insan olmakla sahip oldukları, ülkeler ve dünya düzeyinde ve sürekli korunması gereken kendilerine ait olan temel insan haklarının geri verilmesidir. Borçlu olunan, korunmasını ve mevcut koşullarda gereklerinin yerine getirilmesini talep ettikleri temel haklarıdır. Bu bağlamda talep edilen şey "adalet"tir.

I. Platon ve Aristoteles'te "Adalet" Kavramı

Felsefe tarihine bakıldığında "adalet"ın ne olduğunun, kimi düşünürlerce onun etik ve politik olanla ilişkisinde ele alındığını görürüz. Platon, *Devlet* adlı kitabında mitolojinin *Gyges Yüzüğü* metaforundan hareketle adil ya da adil olmayan insanı betimleyerek, yine adil olmayan bir toplum düzeninde "adil insan" olmanın önemini Sokrates aracılığıyla vurgulamaktadır. Platon'un, herkese borçlu olduğumuz şeyi ödemek (Platon, 1999: 331e) olarak tanımladığı adalet, her şeyden önce kişisel bir erdem olup, ancak adil yurttaşlardan oluşan adil bir toplumda olanaklıdır. Öte yandan, Platon'dan sonra Aristoteles *adalet* (δικαιοσύνη) ve *adaletsizlik* (αδικία) üzerine düşünerek, onların hangi eylemlerle ilgili olduklarını, adaletin nasıl bir orta olma, hakkın da nelerin ortası olma olduğunu *Nikomakhos'a Etik*'te ortaya koyar. Bir huy olarak adalet, kendi amacını kendinde taşıyan bir erdemdir –ama kendi başına değil, bir başkasıyla ilişkide söz konusu olan bir erdemdir (Aristoteles, 1998: 1129b 25). Adalet, "kendi amacını kendinde taşıyan erdem tam kullanılmasıdır. Tamdır, çünkü bu erdeme sahip olan yalnızca kendi kendinde değil, başkasıyla ilgili olarak da kullanılabilir ... Adalet erdem bir parçası değil, bütünü; karşıtı olan adaletsizlik ise kötülüğün bir parçası değil, kötülüğün bütünüdür (Aristoteles, 1998: 1129b 30, 1130a 5). Aristoteles'te ruhun akıllı yanının bir erdemi olan *düzeltilici* ya da *paylaştırıcı* "adalet" nasıl ki hak ve eşitlikle, dolayısıyla yasaya uygun olmakla (Aristoteles, 1998: 1131b 20-30) ilgiliyse; "adaletsizlik" de yasaya ve eşitliğe aykırı olanla (Aristoteles, 1998: 1130b 10) hak çığneme ya da hakları ihlal etmeyle ilgilidir.

Platon'un adaletin ne olduğuna ilişkin belirlemisi adalet fikrini kavramlaştırmak için bakılması gereken yerin "adaletsizlik" olduğunu görebilmek bakımından önem taşımaktadır. "Bir fikir olan adalete karşılık bir durum, bir olgu olan *adaletsizlik* ... insanlara insan olarak borçlu olunanları bulduğumuz yer; ya da borçlu olunanları bugünkü adlarıyla dile getirirsek, temel insan hakları ilkelerinin türetildiği yer"dir (Kuçuradi, 2011a: 31). Aristoteles'in bir erdem olarak ifade ettiği "adalet" in neliğine dair etik-politika ilişkisi bağlamındaki savları ise *adil olan ya da adil olmayan için nereye, kime, neye bakılması gerektiği; adaletin neyle ilgili olduğu - eylemle mi eyleyenle mi ilgili olduğu-; bir eylem hangi durumlarda "adil", hangi durumlarda "adil değil" denebileceği ve Adaletin bir erdem olarak eyleyende mi ortaya çıktığı yoksa adaletin ancak bir devletin ortaya çıkmasıyla oluşturulan, sonradan yaratılmış bir şey mi olduğudur.*

Platon, *Politeia* da hem kişinin hem de devletin adil olmasından söz ederken; Aristoteles de *Nikomakhos'a Etik* te bir karakter erdemi olarak hem kişinin adil olmasından hem de adaletin koruyucusu olmakla yöneticinin, yani devletin adil olmasından söz eder. "Adalet" in taşıyıcısı, bu bağlamda, her tek kişi -yani insan- ve insanın üyesi olduğu devlettir.

Platon, *Politeia* da adaleti, herkese hakkını vermek, yani borcunu vermek olarak ifade eder (Platon, 1999: 332c). Nasıl ki hekimlik sanatının borcu bedenlere ilaç ve yiyecek vermekse, aşçılık sanatının borcu yemeklere tat ve tuz vermekse (Platon, 1999: 332c), *adalet de insana borçlu olunanları -yani temel hakları- vermektir.* Adalet, dosta fayda, düşmana zarar veren (Platon, 1999: 332d); doğruların borcu dosta iyilik, düşmana kötülük etmek değildir (Platon, 1999: 332a-d); adalet, dosta iyiyse iyilik etmek, düşmana kötüyse kötülük etmek değildir (Platon, 1999: 335b); adalet, güçlünün işine gelen değildir (Platon, 1999: 338c); adalet, yönetenin, yani güce sahip olanın, güçlünün işine gelen değildir (Platon, 1999: 339a).

Platon'a göre, "her sanat işine geleni kendisi bulur. Sanat, yetersizliğini gidermek için, bir başka sanatı gerektirmez. Çünkü sanatta hiçbir yetersizlik, hiçbir kusur olamaz. Sanatın, kendi alanındaki şeyden başka bir şeyin işine geleni araştırması gerekmez. Bir sanat, sağlam oldukça, yani kendi bütünlüğü içinde kaldıkça hiçbir kusura, hiçbir bozukluğa yer vermez" (Platon, 1999: 342b). Örneğin, hekimlik sanatında, hekimliğin işine gelen değil, bedenine işine gelen gözetilir... Her hekim, hekim oldukça kendi işine geleni gözetmez, hastanın işine geleni gözetir. Öz anlamıyla hekim dediğimiz bir adam tüccar değil, beden bakıcısıdır (Platon, 1999: 342c-e). Sadece hekimlikte değil, diğer tüm sanatlarda da binicilikte, gemicilikte, *yöneticilikte* ve diğerlerinde kendinin değil, sanatı olduğu şeyin işine geleni gözetecektir. "Her bilgi, kendinden üstün olanın işine geleni değil, kendi yönetimi altında olanın, yani güçsüzün işine geleni gözetir ve buyurur" (Platon, 1999: 342d). Bu bağlamda Platon'a göre, yöneticinin de kendi işine geleni değil, yönettiği, uğrunda çalıştığı kimsenin işine geleni gözetmesi, buyurması beklenir (Platon, 1999: 342e). Bunun için yönetenin ihtiyaç duyduğu ya da duyacağı şey ne olmalıdır? Platon, *Politeia* da ruhun işinin ne olduğunu sorarken, yönetenin nasıl bir ruha sahip olması gerektiğini de belirler. Platon'a göre, ruhun da, kendine özgü bir işi vardır. Başka hiçbir şeyin yapamayacağı, araştırmak, karar vermek, yönetmek gibi kendine özgü işi vardır. Kötü bir ruhun yönetmesi kötüyken, iyi bir ruhun yönetmesi iyidir (Platon, 1999: 353d-e). Adaleti ruhun erdemi, adaletsizliği de ruhun rezaleti olarak kabul eden (Platon, 1999: 353e) Platon, adaleti yönetenin de sahip olduğu ruhun bir erdemi olarak betimler. Söz konusu olan adalet, yalnızca tek bir kişide olan ya da tek bir kişinin adil eylemesini sağlayacak bir erdem olmayıp, aynı zamanda, "bir tek insanda olduğu kadar bütün bir insan topluluğunda da vardır" (Platon, 1999: 368e). Böylelikle, Platon, yalnızca kişinin nasıl adil olacağını değil, polis de nasıl adil olabileceğini, toplumda adaletin ne olduğunu da ortaya koymak ister. Polis nasıl adil olur? Poliste adalet nasıl olur? sorularına yanıt arar:

"Daha büyük olan bir şeyde doğruluk, adalet, daha büyük ölçüde vardır. Onu orada görmek daha kolaydır. Onun için önce toplumda arayalım adaletin ne olduğunu. Sonra aynı araştırmayı bir tek kişi üzerinde yaparız. Böylece de en küçükte en büyüğe benzeyen yönleri buluruz" (Platon, 1999: 369a) diyerek toplumda adaletin ne olduğunu, ne olmadığına da bakarak ve böylelikle de kişide adaletin ne olduğunu söyleyerek adil bir toplumdan söz edebilmenin olanağını gösterir. Platon'a göre, adil bir kişi, adil bir devletten ayrı olmayacak onun benzeri olacaktır (Platon, 1999: 435a) Polis, nasıl ki her sınıfın kendi işlerini görmesiyle adil oluyorsa; içimizdeki yanlardan her biri kendi işini gördüğü vakit biz de adil kişiler olabileceğiz (Platon, 1999: 441e). Kendi işine geleni değil, yönettiği, uğrunda çalıştığı kimsenin

işine geleni gözetmesi, buyurması beklenen yöneticinin de adil olması ve adil bir polis düzeni kurması da kendindeki bu yanı kullanabilmesiyle mümkündür. Platon'un sözünü ettiği hesaplayan, düşünen akıl yanımızdır (Platon, 1999: 439d). Polisi ve insanı adil yapacak olan da akıllı sahibi yan ve bu yanla bir birlikte gelen adalet erdemidir.

Platon gibi Aristoteles'in de bir erdem, *bir karakter erdemi olarak ifade ettiği adalet, hem her kişinin adil olması hem de devletin yönetilmesinde adil olunmasıyla ilişkilendirilir*. "Adil toplum düzeni"ni sağlamak, "adil eylem"de bulunmak ve erdemsizliği ya da bir olgu olarak "adaletsizlik"i engelleyebilmek için erdemli eylemeye -adalet erdemine- ihtiyaç vardır. Platon gibi Aristoteles'te de adalet, ruh ve akıllı yanla ilgili olan erdemli eylem, adil eyleme ve adil bir toplum düzenine ulaştıracak olandır. Adil bir toplum düzeninden söz edebilmek, adil eyleyen yöneticiler ve yurttaşlardan söz edebilmekle olanaklıdır.

Platon ve Aristoteles, yöneticilere ve yönetim sanatına benzer bir görev yüklemekle adaletin devlet yönetimiyle ilgisini özellikle vurgularlar. Aristoteles'e göre de siyasetçi ya da yönetici işini iyi yapmalıdır.

Her sanat ve araştırmanın, aynı şekilde her eylem ve tercih de bir iyiyi arzuladığı düşünülür; bu nedenle iyiyi 'her şeyin arzuladığı şey' diye yerinde dile getirdiler... Eylemler, sanatlar ve bilimler pek çok olduğu için amaçlar da pek çoktur; tıbbın amacı sağlık, gemiciliğin gemi, askerliğin utku, ekonominin zenginliktir... Yapılanlarda kendisi için istediğimiz, başka şeyleri de onun için istediğimiz bir amaç varsa ve her şeyi bir başka şey için tercih etmiyorsak, bunun iyi ve en iyi olacağı açık... Her bilgi ve her tercih bir iyiyi arzuladığına göre, siyasetin arzuladığını söylediğimiz şey ve tüm yapılabilecek iyilerin en ucundaki şey nedir? (Aristoteles, 1998: 1094a 1-20;1095a 15).

Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik* adlı yapıtının I. kitabında sorduğu bu soruya yanıtı "mutluluk"tur. Eğer iyi, her şeyi kendisi için istediğimiz, başka şeyleri de onun için istediğimiz bir amaçsa, o, en başta gelen ve en önemli olan bilimin, yani siyaset biliminin işidir. Siyasetin de amacı "insan için iyi olan"dır (Aristoteles,1998: 1094b 6). Siyaset bilimi de kent için, dolayısıyla o kentte yaşayan her tek kişi için, hangi bilimin ya da bilimlerin gerekli olduğu ve kimin, hangi bilimi, ne kadar öğrenmesi gerektiğiyle ilgilenir. Erdemli eylemekle mümkün olan en yüksek iyiye, yani mutluluğa ulaşma insanın işi olduğu gibi, amacı en yüksek iyiye ulaşmak olan bir bilim olarak siyasetin de işidir. Aristoteles'e göre, "siyaset adamı olan kişinin, mutluluk konusuyla özellikle uğraştığı düşünülür; çünkü o, yurttaşları iyi kılmak, yasalara uyan kişiler yapmak ister" (Aristoteles, 1998: 1102a). Siyaset, insan için iyi olana, yani "mutluluğa" ulaşmayı amaç edinmeli; siyasetçi ise, yurttaşların erdemli yaşamalarını sağlayacak düzenlemeler yapmayı iş edinmelidir. Bu ise ancak erdemli eylemde bulunmakla olanaklıdır. Erdemli eylemde bulanabilmek ise öncelikle erdemli kişi olabilmekle mümkündür. Aristoteles, böylelikle, "erdem"nin ne olduğunu ve "erdemli kişi"nin kim olduğunu belirlemekle, siyasetin ne olduğunu ve siyasetçinin kim olduğunu da belirlemiş olur.

Siyasetin amacını insan için iyi olana ya da mutluluğa ulaşmayı sağlamak ve bunun da ancak "*ruhun erdeme uygun etkinliğiyle*" -erdemli yaşamakla- olanaklı olduğunu dile getirmekle Aristoteles, siyasete ve siyasetçiye önemli bir sorumluluk yükler. Bu bağlamda, siyasetçi bir erdem olarak "adalet"e de uygun eylemekle yükümlüdür. Siyasetçi, toplumsal ilişkileri, yurttaşların erdemli yaşamalarını sağlayacak düzenlemeleri yapmayı kendine iş edinmeli ve bunu en iyi yolla yapabilmelidir. Bu bağlamda, aslında Aristoteles'in saptamaları, siyasetin işinin ya da ereğinin ne olduğu sorusuna yanıtı esasında bize siyasetin etikle ayrılmaz bir ikili olduklarını gösterir. Etiğe dayalı bir siyasetten, siyaseti önceleyen bir etiğin varlığından söz edebilmenin olanağını sunar. Bu bağlamda, hem yurttaşlar hem de siyasetçi ruhun akla uygun yanının bir erdemi olarak "adalet" erdemine göre eylemekle yükümlüdür. Ancak, bununla birlikte, hak ile haksızlığı, adil olan ile adil olmayanı, adalet ile adaletsizliği ayırma işi yöneticinin, siyasetçinindir. "Nerede adaletsizlik söz konusu ise orada haksızlık yapmak da söz konusudur...Yönetici adaletin koruyucusudur ve eğer hakkın koruyucusu ise eşitliğin de koruyucusudur" (Aristoteles, 1998: 1133 30-1134b).

Bu bağlamda, "hakları korunmak", "adaletsizliği önlemek", "adil olan"ın yolunu açmak, "özgürlükleri korumak" gibi temel amaçlara sahip olan ya da olması beklenen devletlerin kurulmasında ve yönetilmesinde siyasetçinin işi oldukça önemlidir. Siyasetçi ya da yönetici, Platon'un deyişiyle, borçlu olanı vermekle yükümlüdür. Her şeyi kendisi için istediğimiz, başka şeyleri de onun için istediğimiz

iyiye, "insan için iyi olan"a (Aristoteles, 1998: 1094 b/5.) ulaşma amacıyla olması beklenen siyasetçiye etik-siyaset ilişkisi bağlamında oldukça önemli bir iş düşmektedir. Siyaset, toplumsal ilişkilerin nasıl düzenleneceğine, bu ilişkileri düzenleyecek ilkelere karar veren bir kurumdur. Siyasetçiden beklenen, yurttaşların erdemli yaşamalarını sağlayacak ve etik ilkelere dayanacak toplumsal düzenlemeleri yapmasıdır.

Hem Platon hem de Aristoteles'te "adalet", olandan hareketle olması gerekene ilişkin belirli bir talebi dile getirmektedir. Burada önemle üzerinde durulan, her tek kişinin belirli bir durumdaki adalet istemi ile adil bir dünya için genelin adalet istemi arasında yapmaya çalıştıkları ayrımdır. Her iki filozofun da üzerinde durduğu yönetilen ve yönetenin "adalet", "adil dünya" istemleri arasındaki ilişkidir. Genel olarak adalet istemek belirsiz bir özlemi dile getirirken, belirli bir tek durumda adaleti istemek, bir talebi dile getirmektir (Kuçuradi, 2011a: 29). Bu bağlamda, her tek duruma ilişkin *adaletsizliğe* bakmakla tek durumda *adaletin* ne olduğunu ve buradan da genel olarak *adaletin ne olması gerektiğini* ortaya koymanın yolunu açmak olanaklıdır. Böylelikle adil eyleminin ya da adil bir toplum düzenine ulaşmanın yolu açılacağı gibi, adaletsizliğin de önlenmesi sağlanabilecektir. Adaletsizlik durumundan hareketle adaleti kavramsallaştırma çabasıyla günümüzde de karşılaşmaktayız. Adaletle duyulan özlem bize göstermektedir ki, bugün de adil bir toplum düzenine halen ulaşamamıştır. Her tek kişinin ya da toplumun adalet istemi bitip tükenmeden bugün de devam etmektedir.

II. Adalet, Adaletsizlik ve Sosyal Adalet

Adalet, temel hakların korunmasını sağlamak için ihtiyaç duyulan bir idedir, ilkedir. Yaşamda karşılaşılan "adaletsizlik (·αδικία)" durumu, bizi "adalet" idesinin kendisi üzerinde düşünmeye ve söz konusu "adaletsizlik (·αδικία)" durumunun ulusal ve uluslararası düzeydeki engelleyicilerinin ortadan kaldırılmasının yollarını aramaya yönlendirmektedir. Adaletsizlik durumunu engelleyebilmek ve yalnızca insan olmakla sahip olunan temel hakların koruyabilmek için, devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal hakların sınırlarının iyi çizilmesi; ayrıca sosyal ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde ve yürütülmesinde, kurum ve kuruluşların kurulup işletilmesinde "insanın değerinin" ve "onuru"nun hesaba katılması gerekmektedir (Kuçuradi, 2011b: 19). *Adaletsizlik (·αδικία)*, insanın sahip olduğu temel hakların çiğnenmesi, göz ardı edilmesi, korunamaması durumudur. Bu durum, kişilerin *insansal olanaklarını* gerçekleştirmelerine de engeldir. Bu engelle –yani *adaletsizlik* durumuyla- karşılaşan kişiler, adaleti, yani temel haklarının korunmasını ve bunun sürekli olmasını talep edeceklerdir.

Bugün, "bir ülkede yurttaşların bir kısmı klimalı villalarda veya katlarda oturuyorsa, bir kısmı da mağaralarda veya kerpiç evlerde yaşıyorsa; bazı çocuklar okullara Cadillacla götürülüyor, aynı yaştaki bazı çocuklarsa ekmeğini kazanmak için yük taşıyorsa; bazı kadınlar, tercih yapamadıkları için bir çırpıda üç kürk satın alabiliyorsa, başka bazı kadınlarsa hayatını kazanmak için kendini satıyorsa; bazı ülkelerde biyolojik ve fizyolojik bakımdan sakat bebekler akla gelebilecek her yoldan yaşatılmaya çalışılıyorsa, başka bazı ülkelerde ise sağlık koşullarından dolayı yüzlerce çocuk kızamıktan ölüyorsa; bazı ülkelerde, akşamüstü köpekler çocuk arabalarında gezdiriliyor, başka bazı ülkelerde ise bazı çocuklar çöplerde yiyecek arıyorsa" (Kuçuradi, 2011b: 12) orada temel insan hakları ihlalleriyle ve adaletsizlik durumuyla -sosyal adaletsizlikle- karşı karşıya kalındığını söylemek yerinde olacaktır. Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerden verilen örnekler, "adaletsizlik" ya da "sosyal adaletsizlik" durumuyla yalnızca bu ülkelerde karşılaşıldığını düşündürse de, söz konusu durumla gelişmiş ülkelerde de karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla, sorunun yalnızca az gelişmiş ülkelerin değil, gelişmekte olan ülkelerin de önemli bir sorunu olduğunu görmek gerekir. Dünyanın herhangi bir yerinde "250 bin Etiyopyalının bir akşam yemeği fiyatına birisi yeni bir Mazda RX-7 alınıbiliyorsa, birisi beş sente bir çocuğu açlıktan ölmekten kurtarmak yerine meteorolojiye telefon edip bugünkü hava durumuyla ilgili merakını gidermeyi tercih ediyorsa, bir başkası bir dolara, Afrikalı bir aileyi bir hafta doyurmak yerine, yemeden yapabileceği ya da çok istemeden yediği bir Big Mac yemeyi tercih ediyorsa, bir lise müdürü AIDS'e yakalanan bir öğrencisinin okula devamı engellendiğinde 'Çocuk birkaç ay içinde ölecek zaten. Ne fark eder ki?' " (Solomon, 1995: 13-14) diyebiliyorsa, orada insan hakları ihlal ediliyordur. Bu nedenle sorunun, ulusal ve uluslararası düzeyde ya da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler düzeyinde; kişi düzeyinde, ülkeler düzeyinde ve dünya düzeyinde ele alınması gerekir.

Yalnızca milli gelirin dağılımı sorunu ya da zenginliğin eşitsiz paylaşımı sorunu olmaktan öte bir sorun olan sosyal adaletsizlik, sosyal, ekonomik, siyasal hakların -tanınan hakların- sınırlarının tüm yurttaşların temel haklarını eşit biçimde korumaya olanak verecek biçimde çizilmemesinden doğmakta ve kaçınılmaz olarak sömürüye, eşitsizliğe, adaletsizliğe yol açmaktadır. Genel olarak, bir ülkede olanın eşitçe paylaşılmasıyla ilgili soruna ortaya çıktığı düşünülse de, sosyal adaletsizlik daha çok *olmayanın* ya da yoklukların eşitçe paylaşılmasıyla ilgili soruna ortaya çıkmaktadır (Kuçuradi, 2011b: 16). Sosyal adaletsizlik, bugün daha çok gelir dağılımına, gelir dağılımındaki adaletsizliğe ilişkin bir sorun olarak algılanmaktadır. Oysa sosyal adaletsizlik, "dolaylı korunan bütün temel haklarla ilgili bir insan hakları sorunu"dur (Kuçuradi, 2011b: 12). Sosyal adaletsizlik sorunu, insanın yapısal olanaklarını gerçekleştirip geliştirebilmesinin önkoşullarıyla ilgili istemler olan beslenme, sağlık, eğitim, çalışma gibi temel hakların, devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal haklar gibi kimi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla korunabilecek haklarla ilgisinde bir sınır çizme sorundur. Sosyal adaletsizlik, bu hakların sınırları, tüm yurttaşlar için devlet tarafından amacına uygun biçimde çizilmediğinde -yani eşitlik ilkesine göre çizilmediğinde- ve sağlanan yaşam koşulları "insanın değerini" veya onurunu koruyacak düzeyin altında kaldığında- ortaya çıkan bir insan hakları sorunudur. Sosyal adaletsizlik durumları çoğu zaman kaçınılmaz bir biçimde insan onurunun ya da değerinin çiğnenmesiyle sonuçlanmaktadır.

"*Düşüncelerin özel bir türü: insan düşüncesinin bir tasarımı*" (Kuçuradi, 2011a: 28) olarak adalet günümüzde duyulan özlem de bize göstermektedir ki, adil bir toplum düzenine hala ulaşamamış, adil olmayan eylemlerle, adil olmayan kişilerle dünyanın her yerinde karşılaşmaktadır. Tek tek kişilerin ya da topluları bitip tükenmeyen adalet istemi bugün de devam etmektedir. Bugün de "adalet" kavramı, adaletin toplumda ve kişide nasıl gerçekleşebileceği sorunu felsefecilerin gündeminde yer almaktadır. Kimileri iktidarla, özneye, biyopolitikayla ilişkisinde "adalet"i ele alırken, kimi düşünürler de "adalet"i insan haklarıyla ilgisinde ele almakta, insan haklarının korunmasıyla adaletin gerçekleşmesi arasındaki bağlantıya işaret etmektedirler.

"Adalet" kavramı, bir durum olarak "adaletsizlik"le karşılaşmanın sonucunda ortaya çıkan bir fikir, bir düşünce ise, "insan hakları" kavramı da, "adalet" kavramı gibi mevcut insan hakları ihlallerinin gözlenmesinden türetilen bir fikir, bir düşüncedir. Bugün karşılaşılan insan hakları ihlalleri "insan hakları" kavramının kavramsal sınırlarının çizilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

"Adaletsizlik" gibi insan hakları ihlalleri de mevcut bir durum, bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun da ötesinde her adaletsizlik durumu bir hak ihlalini de birlikte getirebilmekte; gelir, makamlar ve genel olarak fırsatların eşit bir biçimde dağıtılmadığı toplumlarda sıkça insan hakları ihlalleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kimi zaman sosyal adaletsizliğin de bir insan hakkı ihlali olduğu ve birçok insan hakları ihlallerine yol açtığı düşünülmektedir. Kişilerin hak ettiklerini alamamalarının, kendilerine borçlu olunanın verilmemesinin bir sonucu olarak, insan hakları ihlalleri de artmakta, artan bilinçlenmeyle birlikte hak taleplerinde de artış gözlenmektedir. Öte yandan her hak çiğneme ya da hakları göz ardı etme beraberinde adaletsizliği de getirmektedir. Bu ihlaller -ya da haksızlığa, adaletsizliğe uğrama- kişi düzeyinde görülebildiği gibi, ülkeler toplumlar düzeyinde de, hatta dünya düzeyinde, küresel düzeyde de görülebilmektedir.

Kişi düzeyinde bakıldığında adaletsizlik, kişilerin bazı haklarının doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak çiğnenmesine yol açan veya yaşanmasını engelleyen bir muamele biçimi olarak... ülkeler düzeyinde, bir devletin bir kısım yurttaşlarının temel haklarının başka yurttaşlar tarafından çiğnediği ya da göz ardı edildiği zaman, etkili bir şekilde müdahale etmediği ya da kendi organlarıyla bu hakları çiğnediği veya mevcut koşullarda bu hakların gereklerini yerine getirmede-getiremediği zaman... dünya düzeyinde ise belirli koşullarda temel kişi haklarının zorunlu sonuçları olan grup haklarının, grup çıkarları lehine çiğnediği ya da göz ardı edildiği durum olarak" (Kuçuradi, 2011a: 31) ortaya çıkmaktadır.

Her üç düzeyde de adaletsizlik, hak çiğneme ya da hakları göz ardı etme olarak gerek her tek kişinin, gerekse belirli bir grubun olanaklarını -*insansal olanaklarını*- gerçekleştirilmesine engel olan bir durumdur. İnsan aklının ürettiği bir düşünce, bir fikir (ide) olan "insan hakları, her insanla ilgili bazı gerekleri (*necessities*) dile getirirler. Bu gerekler insanın değerini (*the value of the human being*) tanıma ve koruma istemleri (*demands*) olarak, yani insanları yalnızca insan oldukları için koruma istemleri olarak

ortaya çıkarlar” (Kuçuradi, 2011c: 1) İnsanın neden korunması gereken bir canlı olduğu, neden özel bir koruma önlemini gerektirdiği sorusuna ise, onun yapısal özellik ve olanakları sonucu sahip olduğu değere işaret ederek yanıt verilebilir.

İnsan diğer canlılardan farklı kimi özellikler taşır. Bu özellikler onu değerli veya onur sahibi bir varlık kılar. İnsan hakları kavramı, temelinde, insanın değerli ve onurlu bir varlık olduğu düşüncesini taşır. ‘İnsanın değeri’ ise insanın diğer canlılar arasındaki özel yerinden gelmektedir (Kuçuradi, 2011c: 2). Ona bu yeri kazandıran, insanı diğer canlılardan ayıran, onun ‘değere’, ‘onura’ sahip olmasını sağlayan yapısal özellikleri ve olanaklarıdır. İşte insanın bu olanaklarını ve “*yapısal özelliklerini korumak, yani kişilerde insanın olanaklarını geliştirmek*”¹,

... insan olan herkesin ödevi, ... bu türün üyesi olan her tekin hakkı oluyor... Yalnızca insana özgü olanakları kişilerde koruma istemleri, temel insan haklarını oluşturuyor... Bu olanakların her kişide korunmasını istemek, insanın değerini -: varlıktaki yerini-, kendi değerimizi korumayı istemek oluyor. Bu da, kişileri sırf insan oldukları için korumayı istemek demek oluyor (Kuçuradi, 2011c: 2).

İnsanın olanaklarını koruma isteminde bulunan pratik ilkeler olarak insan haklarının, herhangi bir sebeple ve herhangi biri için sınırlandırılması, çiğnenmesi söz konusu değildir. Bu ilkelerin sınırlandırabileceğini ileri sürmek ya da sosyal, ekonomik, siyasal hakların -tanınan hakların- sınırlarının tüm yurttaşların temel haklarını eşit biçimde korumaya olanak verecek biçimde çizilmemesi, kaçınılmaz olarak sömürüye, eşitsizliğe, adaletsizliğe yolu açacaktır. Adaletsizlik “*mevcut koşulların, kişilerin ya da grupların insansal olanaklarını gerçekleştirmelerine, aynı zamanda da insanın bazı olanaklarını gerçekleştirebilmelerine elverişsiz olan bir durum, ya da doğrudan doğruya veya dolaylı olarak engel oluşturan bir durum*”dur (Kuçuradi, 2011a: 32). Adaletsizliği gidermek için ulusal ya da uluslararası düzeydeki engelleyicilerin, elverişsiz koşulların ortadan kaldırılması, temel hakları korumak adına tanınan hakların sınırlarının devlet(ler), dolayısıyla devletleri yönetenler tarafından amacına uygun çizilmesi gerekir. Burada esas olan devletlerin aracısı oldukları temel hakları koruyabilmeleridir; sosyal ve ekonomik haklar gibi tanınan hakların bütün yurttaşlar arasında eşitçe paylaştığı yerde, insan hakları korunmuş olur; eşitçe paylaşmadığı yerde ise, insanın olanaklarının gerçekleştirilmesi için gerekli önkoşullar yoktur demektir (Kuçuradi, 2011c: 7).

Bugün gittikçe artan eşitsizlik ve ülkenin olanaklarının yurttaşlara eşit bir biçimde dağıtılamaması ya da eşitçe sağlanan olanakların insanca yaşama için yeterli düzeye ulaşamaması, adalete duyulan özlemin ve hak ihlalleriyle ilgili mücadelelerin sürekli artmasına sebep olmaktadır. Temel hakların korunması için devletin ve devlet görevlilerinin sosyal ve ekonomik ilişkileri eşitlik ilkesine göre düzenleyip yürütmemesi, bizi “adaletsizlik” olgusuyla, bu bağlamda daha çok kullanılan deyimle, “sosyal adaletsizlik” olgusuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Sosyal adaletsizlik sorunu, insanın yapısal olanaklarını gerçekleştirip geliştirebilmesinin önkoşullarıyla ilgili istemler olan beslenme, sağlık, eğitim, çalışma gibi temel hakların, devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal haklar gibi kimi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla korunabilecek haklarla ilgisinde bir sınır çizme sorundur. Adalet, sosyal kurumların en önemli erdemidir (Rawls, 1971: 3). Sosyal adaletsizlik sorunu, bu hakların sınırları, tüm yurttaşlar için devlet tarafından amacına uygun biçimde çizilmediğinde -yani eşitlik ilkesine göre çizilmediğinde- ve sağlanan yaşam koşulları “insanın değerini” veya onurunu koruyacak düzeyin altında kaldığında- ortaya çıkan bir sorundur.

¹İnsan haklarının ne türden istemler ve “temel özgürlükler” olduğuna ilişkin daha detaylı bilgi için İoanna Kuçuradi’nin “*Felsefe ve İnsan Hakları*” ile “*Özgürlük ve Kavramları*” yazılarına bakılmalıdır.

Buradan hareketle, sosyal adaletsizliğin, *felsefi, etik ve politik* sorun olduğunu görmek gerekir. Sosyal adaletsizlik *felsefi bir sorundur*, çünkü sosyal adaletsizlikle mücadele etmenin ilk koşulu, adaletin ve sosyal adaletsizliğin ne olduğunu açıkça -onu ortadan kaldırmanın neleri gerektirdiğini görebilecek biçimde- ortaya koymaktır. Bu da felsefenin işidir. Sosyal adaletsizlik *etik bir sorundur*, çünkü kişilerin insan değerine uygun yaşam sürmelerine, onurlarının zarar görmesine yol açan bir durumdur. Yurttaşların insanca yaşamaları için gerekli gelir ve olanaklara sahip olamamaları, insan olma çizgisinin altına düşmelerine yol açmaktadır. Bu durumdan zarar gören kişilerdir, ama bu durumu çıkarları için kullanan, istendiğinde bu duruma son verebilecek olan da kişilerdir; tek tek kişiler ya da devleti yöneten kişilerdir. Sosyal adaletsizlik *politik bir sorundur*, çünkü her yurttaşı, kendisinde taşıdığı insanı insan yapan olanakları gerçekleştirebilir duruma getirme işi devletin işidir. Ülkenin olanakları eşit bir biçimde yurttaşlar arasında dağıtılmadığı ve bunun sonucu olarak bazı yurttaşların yapılarında potansiyel olarak taşıdıkları bu olanakları gerçekleştirebilir durumda olmamalarının sorumlusu devlet veya devleti yönetenlerdir. Adil bir toplum düzeninin kurulmasını sağlayarak her yurttaşa temel haklarını kullanabileceği, insan onurunu korunduğu bir ortamı sağlayabilecek olanlar da onlardır.

Sosyal adaletsizlik yalnızca belirli bir devletle ilgili, ulusal düzeyde bir sorun ya da yalnızca yoksul ve gelişmekte olan ülkelerin sorunu değildir. Sosyal adaletsizlik ulusal ve uluslararası düzeyde, yoksul, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin tümünün karşı karşıya kaldığı bir sorundur. Bir ülkede sosyal adaletsizlik ne kadar fazla olursa olsun, temel kişi haklarından yoksun ne kadar çok yurttaş olursa olsun, sayıları az da olsa hak mağduriyeti yaşamayan yurttaşlar da vardır. Ama sosyal adaletsizliğin yaşandığı bir ülkede tüm yurttaşların haklarının eşitçe korunması sağlanamamıştır. Onur ve haklar bakımından tüm insanlar eşit olduğu halde, dolaylı korunan haklar bağlamında eşitlik sağlanamamış demektir.

Sosyal adaletsizliğin olduğu bir ülkede devlet yurttaşların ilişkilerini düzenleme görevini yerine getiremediğinden ya da getirmediğinden, hem yurttaşların birbirlerini hem de devleti sömürmelerini engelleyememekte; kimi yurttaşlar da kendi çıkarlarını korumak için diğer pek çok yurttaşın temel haklarının korunmasına engel olmaktadır. Devlet merkezli sosyal adaletsizliğe bakıldığında, bunun bir başka nedeni de "siyasal yönetimlerin, bir şeyi daha başaramamasıdır: sıkıntıları, eksiklikleri, 'yok'ları yurttaşlar arasında eşitçe paylaşmıy" (Kuçuradi, 2011b: 15) başaramamasıdır. Özellikle yoksul ülkelerde, hatta Üçüncü Dünya ülkelerinde karşılaşılan sosyal adaletsizlik durumu bu türdendir. Bu ülkelerde bunu engelleyebilecek, dolaylı korunan hakların korunmasını sağlayabilecek yasalar olsa da, bu yasaların işleyebilmesi için gerekli olan bazı diğer yasalar bulunmadığından tüm yurttaşların dolaylı korunan haklarının eşitçe korunması sağlanamamaktadır.

Genel olarak sosyal adaletsizliğin, bir ülkede olanın eşitçe paylaşılmamasından ortaya çıktığı düşünülse de, sosyal adaletsizlik daha çok olmayanın eşitçe paylaşılmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Kuçuradi, 2011b: 16). Özünde sosyal adaletsizlik, dolaylı korunan temel kişi haklarının tüm yurttaşlar için eşit olarak korunması için gerekli olanakların sağlanmasıyla ilgilidir. Olmayanın, "yok"ların eşit paylaşıldığı, "düşük derecede ama eşit derecede korunma olanaklarının sağlandığı bir ülkede" (Kuçuradi, 2011b: 16) sosyal adaletsizlikten de söz edilmez. Sosyal adaletsizlik, tanınan hakların dolaylı olarak korunan hakları bütün yurttaşlar için ve eşitçe korumadığı ya da dolaylı olarak korunmasının ise engellendiği duruma verilen addır.

Sosyal adaletsizliğin dolaylı korunan temel hakların sınırlarının, tüm yurttaşlar için devlet tarafından amacına uygun biçimde çizilmediğinde ve sağlanan yaşam koşulları "insanın değerini" veya onurunu koruyacak düzeyin altında kaldığında ortaya çıkan bir insan hakları sorunu olması, bu sorunun bizi kaçınılmaz bir biçimde insan onurunun ya da değerinin çığnenmesiyle karşı karşıya bırakacağı sonucuna götürmektedir.

II. Mültecilerin Kırılganlığı ve İnsan Onuru

Tüm bu saptamalar belirli bir insan hakları ve insan onuru kavramına dayanmaktadır. Sınırları iyi çizilememiş, tanımı yeterince iyi yapılamamış bir insan hakları kavramının olduğu kadar, "gurur" ve "şeref" gibi kavramlarla da karıştırılan "onur" kavramının da açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Onur kavramı en açık anlatımını *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'nin giriş kısmında yer alan "insanlık ailesinin doğal yapısındaki insanlık onuru" ile birinci maddesindeki "bütün insanların onur ve haklar bakımından eşit"tir ifadesinde bulmaktadır. Ama insan hakları tartışmaları için "insan onuru (*human dignity*, *Menschenwürde*) ya da değeri (*value*)?" sorusu üzerinde durmak ve "onur (dignity)" kavramının felsefi temellerini ortaya koymak gerekmektedir.

İnsan onuru (*human dignity*), "insanın değerinin farkındalığına işaret ediyor. Her insanı, insanın bu yapısal olanaklarını gerçekleştirebilecek şekilde görmeye layık kılan da bu değerdir. İnsan onuru, insanın nesnel değerinin öznel karşılığıdır ve tür olarak insanın değerinin felsefi/antropolojik bilgisinden, yani insan türünün belirli yapısal özellikleri ile olanaklarının ve bunlardan kaynaklanan ve ona evrendeki yerini sağlayan tarihteki başarılarının bilgisinden oluşur... Bir kişinin, her şeyden önce bir insan olduğunun bilincine varmasını sağlayan da, bu bilgidir" (Kuçuradi, 2011d: 73). "İnsan onuru" kavramının bilgisine sahip olma, insan hakları açısından önemli bir role sahiptir, çünkü "tek tek insan hakları, insan onurunun pratikteki gerektirdikleridir; bütün kişilerden insanın değerini -evrendeki yerini- koruyan bir muameleyi diğer bütün kişilere göstermeyi talep ederler" (Kuçuradi, 2011d: 73)². İnsan onurunu, insanın değerinin bilgisinden hareketle ele alması, bu bilgiden türetilen insan hakları kavramı bakımından da önem taşımaktadır. Öte yandan insan onurunu insan haklarını temellendirmeye yarayan bir değer olarak ele almakla kalmayıp, aynı zamanda insan haklarını insan onurunu korumanın bir gereği olarak gördüğümüzde, insan onuru başkalarının yapıp etmeleriyle pekâlâ yitirilebilecek kırılgan bir değer olarak da karşımıza çıkar. İnsan haklarını insan onuru kavramına dayandırma teşebbüslerinin tıkandığı, eksik kaldığı ya da yeterince açık kılınmadığı bir noktada yeni dayanak olarak ortaya çıkan "kırılganlık" kavramının, "insan"la ilgili tartışmalarda giderek daha fazla kullanıldığı görülmektedir. İnsansal olanla ilgisinde, tehlikelere açık olma, yaralanabilirlik, savunmasızlık kapasitesine ilişkin olan kırılganlık, yaygın olarak "mağdur" ya da "dezavantajlı" durumda olan kişileri imlemek için başvurulan bir kavramdır. Yaralanmaya açık olma kapasitesi (Turner, 2006: 28) ya da zarar görme tehlikesi altında olmak olarak da tanımlanır (Goodin, 1985: 110). Kırılganlık (vulnerability), insan hakları kavramının insan onuru kavramını yeterince açıklayamadığını ve insan haklarının insan onurunun korunmasının bir gereği olduğunun yeterince gösterilemediğini düşünen kimi düşünürlerin ortaya koydukları alternatif bir kavramdır. İnsan hakları çalışmalarının insan onurunu yeterince koruyamadığı, eksik kaldığı düşüncesi yeni bir dayanak olarak 'kırılganlık' kavramının, insanla ilgili tartışmalarda giderek daha fazla kullanılmasına yol açmıştır. Özellikle, politikada ve hukukta daha sık kullanılan 'kırılganlık' kavramı; felsefe, biyoetik gibi alanlarda da giderek daha çok dile gelmektedir. "Kırılganlık, mağduriyet ya da muhtaçlık değildir; otonomiden yoksun insanları, çocukları, yaşlıları, zihinsel engellileri, insan onurunun tanımına dâhil etmede kullanılan alternatif bir kavramdır. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi* kararlarında ve hukuk alanında da giderek daha görünür hale gelen kırılganlık, mahkeme kararlarında işkence mağdurları, çocuklar, cinsel yönelim, ırk ve etnik köken, tutukluluk ve mahkûmiyet, mültecilik ve uluslararası korumadan yararlanma başvurusu olanlar, bakım evlerindeki yaşlılar, zihinsel ve fiziksel engellilik gibi başlıklar altında karşımıza çıkmaktadır. Bu kırılgan gruplar olası tehlikeye daha yakın olan, özel ihtiyaç ve desteğe muhtaç olan ve her an tehlike altında olan insanların oluşturduğu gruplardır" (Kart, 2018: 10).

Günümüzde, mülteciler ve sığınacak yer arayanlar, özellikle de kadınlar ve çocuklar, tehlikelere daha açık, daha savunmasız ve daha kırılgandırlar. Mültecilerin, statüsüzlükten ötürü, sosyal, siyasal ve ekonomik haklarından mahrum olmaları ya da yeterince yararlanamamaları kırılganlığın ana

² Kalıtsal, atfedilen, sınıfsal, gelişen, toplumsal, göreceli bir onur kavramı değil, hiyerarşik öğelerden arınmış, ırk, soy, cinsiyet, sağlık durumu ve benzeri sebeplerden bağımsız olarak, her insanda eşit olarak bulunduğu varsayılan (Sulmasy, 2012: 17) için (*inherent/intrinsic*) bir insan onuru anlayışının insan haklarına daha uygun olduğu söylenebilir. Kant'ın akıl sahibi ve ahlaklı eyleyebilen bir varlık olarak insanın bir iç değere sahip olduğu görüşü bunun için bir dayanak oluşturabilir.

sebeplerindedir. Mülteci bir kadın, çocuk, yaşlı ya da engelli olmak zaten var olan etik sorunların ve insan hakları ihlallerinin artmasına yol açmaktadır. "Bu durum zaten kırılğan olan bir grubun içinde ikinci bir kırılğanlığın yaşanmasına, sonuçta çocuk, yaşlı, engelli ve kadınların *çifte ya da çoklu kırılğanlıkla (multiple vulnerability)* karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Çocuk, yaşlı, kadın olmak ve bir de mülteci olmak daha zor yaşam koşullarıyla karşı karşıya bırakılmaktadır...Bu ise onlar için durumu daha trajik kılmaktadır. Kendi ülkelerinden göç etmek zorunda kalmış bu kırılğan grupların sığınmacı oldukları ülkenin kendi yurttaşlarından ayrı bir muameleye tabi tutulmaları kırılğanlıklarını daha da artırmaktadır" (Kart, 2018: 10)³.

Yüzyıllardan beri dünyayı şekillendiren ve özellikle de gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru yaşanan göç, bugün içinde yaşadığımız çağda sosyal adaletsizlikle karşı karşıya kalan insan sayısını ve insan hakları ihlallerini arttırmıştır. Terör eylemleri, iç savaşlar, yoksulluk gibi olayların yaşandığı ülkelere gelişmiş ülkelere yaşanan göçler ağır insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Mülteciler, içinde yaşadığımız yüzyılda sosyal adaletsizlikle ve temel insan hakları ihlalleriyle en çok karşı karşıya kalan gruplar arasında kalan "kırılğan gruplar" olarak kabul edilmektedir.

III. Mülteci Sorunu ve İnsan Hakları

'Mülteci sorunu' ya da bir başka ifadeyle 'mülteci krizi' içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda dünyanın gündeminde ilk sıralarda yer almaktadır. Ülkelerini siyasal ve ekonomik nedenlerle terk etmek zorunda kalan "mülteciler" in yaşadıkları sorunlar kendi ülkelerinde bir "yurttaş" olarak yaşayanların sorunlarından farklılık göstermekte, mültecilik koşullarında insan onuru ve kırılğanlığının korunmasını da çok güçleşmektedir. Sadece çatışma, iç savaşlar ve terör eylemlerinin değil, kimi sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik vb. sorunların yarattığı büyük göç dalgaları, mültecilerin yaşam mücadelesini güçleştirmekte ve pek çok etik sorunla da karşılaşmalarına, buna bağlı olarak ağır insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, çığ gibi büyüyen 'mülteci sorunu', bugün göz ardı edilemeyecek bir kriz olarak, yalnızca ülkeler düzeyinde değil, küresel bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Hayatta kalmak ya da daha iyi koşullarda yaşamak için evini yurdunu terk edip kendilerine yeni bir yurt arayanların, yurtsuzluk, yoksulluk, ayrımcılık, kültürel farklılık gibi nedenlerle, misafir oldukları ülkelerde yaşadıkları etik sorunlar ve uğradıkları ihlaller bugün görünür biçimde artmıştır. Sorunun gelecekte daha da artarak dünyayı etkilemeye devam edeceğini söylemek bir kehanet olmasa gerektir.

Aylan bebeğin (Alan Kurdi) kıyılarına vuran cansız bedeninin fotoğrafı dünyayı 'mülteci sorunu'nuyla yeniden yüzleştirmiş, mültecinin kim olduğu, mülteci olmanın ne anlama geldiği üzerine yeniden düşündürmüş olsa da, bu yüzleşme ne yazık ki kısa vadeli bir uyanış ve sınırları daraltılmış bir duyarlılık yaratmıştır. "Yaşamını tehdit eden koşullardan kaçan bir kişi" (Shacknov, 1985: 274) olarak umutla hayatta kalmaya çabalayan 'mülteci'ler temel haklarını korumak ve yaşayan ölümler olmamak için umut yolculuğunda boğulmayı ya da donmayı göze almışlardır. Güvensizlik ve şiddet ortamından kaçanların denizlerde hayatlarını yitirdikleri ve Ege Denizi'nin mülteci mezarlığına dönüştüğü bir yıl olarak tarihteki yerini alan 2015'ten bu yana, denizlerde yiten yaşamlara rağmen BM *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* başta olmak üzere, mültecilerin korunması ve kollanmasına yönelik bildireleri imzalayan başta Avrupa ülkeleri ve ABD olmak üzere pek çok gelişmiş veya gelişmekte olan devletin, mülteci akımlarını

³ "Kırılğanlık (Vulnerability)" ve "Çifte Kırılğanlık (Multiple Vulnerability)" kavramlarıyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz.: "Kart, B. "Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılğanlık", *ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar*, Sayı: 8, Kasım 2018, ss. 01-17".

⁴ Mülteciler, güvensizlik, baskı ve şiddet ortamından kaçıp, insan değerine -ya da onuruna- uygun bir yaşam arayışında olan kişilerdir. "Mülteciler, sığınacak bir ülke arayanlardan ve göçmenlerden ayrılırlar. Bu üç kavram arasındaki sınırlar belirsiz, bu kavramlar birbirinin yerine kullanılıyor gibi görünse de, farklı şeyleri nitelemektedirler. Sığınmacı veya mülteci, bir mülteci olarak tanınma hakkı olan ve yasal koruma ve yardımı almayı hak eden kişidir. Statüleri resmi olarak tanınmamış olsa da sığınacak bir ülke arayanlar ise, uluslararası bir sınırı geçmesi ve bir başka ülkede koruma ve güvenlik araması halinde ülkesine geri gönderilemeyen ve hakları korunması gereken kişilerdir. Ancak, baskı, şiddet korkusuyla evinden çıkıp, uluslararası koruma talebinde bulunan sığınma arayan kişiler, evine geri dönmesi halinde zarar göreceğini ispatlaması beklenen ve mülteci statüsü başvurusu henüz değerlendirilmemiş kişilerdir. Sığınmacı ve mülteci kavramlarıyla birlikte ele alınan 'göçmen' (immigrant) ise, daha çok, ekonomik, kültürel veya sosyal koşulların iyileştirilmesi için kendisi ve ailesiyle birlikte bir başka ülkeye ya da bölgeye kendi istekleriyle yasal yollarla göç eden kişilerdir" (Kart, 2018: 6).

durdurmak amacıyla ülkelerinde yeni duvarlar ördüklerine tanıklık edilmektedir. Bu süreçte kimi ülkeler geçiş haklarını askıya almış; kimi ülkeler ise ucuz işgücünden yararlanabileceğini düşündüğü binlerle ifade edilebilecek kadar sınırlı sayıda "nitelikli" kişiyi ülkelere sığınmacı olarak kabul etmiştir. Kimileri için "bir şans", kimileri içinse önlenemez bir "insan seli" olarak görülen mülteciler ise, yaşama hakkı başta olmak üzere, diğer temel haklarını korumaya çabalamaktadırlar.

Göçlerin ve sığınmacı akınlarının kontrol edilemez boyutlara yaklaştığı günümüzde, göç sorunuyla ilgili olarak garip bir biçimde sessiz kalınmaktadır. *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme* başta olmak üzere, uluslararası bildirme ve sözleşmelerle, ulus devletlerin sığınma ya da göç etme hakkını ve temel hakları güvence altına almaları gerekirken, mültecilerin hak ihlalleriyle daha fazla karşı karşıya kaldıklarına, kırılanlıklarının arttığına tanıklık etmekteyiz. Günümüzde olan bitene bakıldığında *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin* yalnızca 13.-14. ve 15. Maddelerinin⁵ değil, ilk üç maddesinin ve en temel hak olan yaşama hakkının ihlaliyle de karşılaşmaktayız⁶. Bu hakları çiğneyen ulus devletlerin acilen sığınma ya da göç etme hakkının korunmasını sağlamaları beklenirken, *Bildirge'nin* yanı sıra mülteci haklarını korumaya yönelik sözleşmelerin de uygulanmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. 1951 Sözleşmesi'nde açıkça sınırları çizilen mülteci olmak ve mültecilerin temel haklarının korunması⁷ konusunda devletlerin verdikleri kararlar da çoğu zaman tartışma yaratmaktadır. Ülkelerini ırk, din, ulus, sosyal grup, siyasi düşünceler gibi nedenlerle, korku ve baskı sonucu terk eden ve korunma talep eden herkesi kapsayan sözleşmelere uygun tutumun çoğunlukla sergilenmediğine tanıklık etmekteyiz.

Bugün, mülteciler, insan onurlarını korumanın ve onurlu bir yaşam sürmelerinin oldukça güç olduğu koşullarda, 'statüsüzlük'lerinin ve 'yurtsuzluk'larının bir sonucu olarak, yaşama hakkı başta olmak üzere, barınma, beslenme, sağlığa erişim, eğitim gibi temel haklardan ve sosyal, ekonomik, siyasal haklardan yoksun kalmakta ve aynı zamanda kültürel, etnik ve dinsel farklılıklardan ötürü ayrımcılığa uğrama, ötekileştirilme, geri gönderilme, ağır suçlarla aynı koşullarda hapsedilme gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. 1951 Sözleşmesini imzalayan taraf devletlere sığınan mülteciler, söz konusu devletlerin resmen vatandaşı olmadıkları gibi, hukuki statü kazanmaları ve böylelikle temel haklarının korunması da sağlanamamaktadır. Bildirgelere taraf devletler mülteci statüsü vermedikçe, kişilerin, ücretli bir meslekte çalışabilmek (Madde 17), kendi iş yerini açabilmek (Madde 18) ve fazla mesai ve aile yardımı alabilmek ve hastalık, sakatlık, ölüm, işsizlik gibi sosyal güvenliğin korunması (Madde 24 (a) ve (b)); konut edinmek (Madde 21); diplomalarının tanınması ve sahip olunan diplomadaki ihtisas mesleğin icra edilmesi (Madde 19 ve 22) ve seyahat belgesi ya da kimlik ile yaşadıkları toprakların dışına çıkabilmeleri gibi haklarının korunması da mümkün olamamaktadır.

İçinde yaşadığımız dönemde, mülteci olanların insan onurlarını, "insanın değerini"⁸ (Kuçuradi, 2011d: 72) korumak, onurlu bir yaşam sürmelerini sağlamak ve kırılanlıklarını azaltmak oldukça güçtür. Bildirge

⁵ 13. Maddesinde, herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkının; herkesin, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkının; 14. Maddesindeki herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma ve göç etme hakkının; 15. Maddesindeki herkesin bir ülkenin yurttaşı olma hakkının açıkça tanımlandığı halde ihlal edildiği görülmektedir.

⁶ Evrensel Bildirge'deki bu hakların tümüyle unutulduğu ya da gözden kaçırıldığı görülmektedir. Bu unutulmuşluk ya da görmezden gelişle, esasında, *Evrensel Bildirge'nin* insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğdukları, akıl ve vicdana sahibi oldukları, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmaları gerektiği (Madde 1); herkesin, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle* ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabileceği; ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyeceği (Madde 2); yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu (Madde 3) maddelerinin ihlaliyle de karşılaşılmaktadır.

⁷ 1951 Sözleşmesi Genel Hükümleri'nde 'mülteci' statüsüne ilişkin olarak; "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır..." (BM 1951 Sözleşmesi, Madde 1 (2): 2)

⁸ "İnsan onuru, insanın nesnel değerinin öznel karşılığıdır ve tür olarak insanın değerinin felsefi/antropolojik bilgisinden, yani insan türünün belirli yapısal özellikleri ile olanaklarının ve bunlardan kaynaklanan ve ona evrendeki yerini sağlayan tarihteki başarılarının

ve sözleşmelerin hazırlayıcısı ve uygulayıcısı konumundaki devletler, günümüz koşullarına bakıldığında, mültecilerin göç etme haklarının ve insan onurlarının korunması gerekliliği karşısında tam tersi bir tutum takınmaktadır. Mülteciler insanın yapısal olanaklarını gerçekleştirip geliştirebilmesinin önkoşullarıyla ilgili istemlerin beslenme, sağlık, eğitim, çalışma gibi temel haklardan ve pek tabii devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal haklar gibi kimi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla korunabilecek haklardan (Kuçuradi, 2011c: 6) 'statüzlük'lerinin bir sonucu olarak yararlanamamaktadırlar. Bugün, insan haklarının ve insan onurunun korunması, özellikle mülteciler söz konusu olduğunda daha da eksik ve yetersiz kalmakta, her kişi ya da grup mülteci olmakla insan olma değerini de yitirmektedir.

Bu değerlerin korunmasında kişilere olduğu kadar, mültecilerin kabulünde ve yeniden yerleşiminde (*resettlement*) rol oynayan devletlere de -özellikle göçmen ülkesi olarak kabul edilen "gelişmiş" devletlere de- önemli görev düşmektedir. Devletlerin demokratik göç uygulamalarında yer edinmiş olan ilke ve normları saptayarak, onlara ilişkin eleştiriler dile getirilmelidir (Carens, 2003: 95). Bu eleştiriler de, devletlerin kendi göç politikalarının yol açtığı etik sorunları ve hak ihlallerini nasıl engelleyecekleri ya da engellenmeye yönelik nasıl tedbirler alacakları üzerine odaklanmalıdır. Sözleşmelerin uygulayıcısı olan devletlerin bu uygulamada ya da göç ve sığınmacı kabul politikalarında ölçüt ilk önce insan onurunu korumak olmalıdır.

Mülteci sorunu, bugün, *mülteci olmanın insan olmayı unutturduğu*, dolayısıyla insanın yalnızca insan olmakla sahip olduğu değerinin, onurunun korunması gerektiğinin unutulduğu, sosyal, ekonomik ve siyasal hakların sınırlarının, tüm yurttaşlar için -hem bir devletin yurttaşı olarak yaşayan hem de o devlete sığınmacı olarak gelen tüm yurttaşlar için- amacına uygun biçimde ve eşitlik ilkesi gözetilerek çizilmediği bir sorundur. Mülteci sorunu, bu bağlamda, yalnızca hukuksal ve siyasal bir sorun olmayıp, aynı zamanda etik ve felsefi bir sorundur. Mülteci sorunu, yalnızca yoksul ve gelişmekte olan ülkelere gelen mültecilerin sorunu olmayıp, gelişmiş ülkelerin tümünün de karşı karşıya kaldığı bir sorundur. *Evreysel Bildirge*'de onur ve haklar bakımından tüm insanlar eşit sayıldığı halde sosyal, siyasal ve ekonomik haklar bağlamında bu eşitliğin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere sağlanmadığı açıktır. Söz konusunu sorun, felsefi bir sorundur, çünkü mülteci sorunuyla mücadele edebilmenin bir koşulu mülteci kavramının ne olup ne olmadığını açığa kavuşturmak, "mülteci"nin "göçmen" ve "sığınmacı"dan farkını açık ve anlaşılır biçimde ortaya koyabilmektir. Bununla birlikte "Mülteci olarak insan kalmak mümkün mü?" sorusuna yanıt verirken, "insan (*human being*)", "insan onuru (*human dignity*)" ya da "insanın değeri (*value*)" gibi kavramların da açıklanması gerekir. Felsefi ve kavramsal boyutu önemli olan bu sorunun etik bir sorun olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Etik sorunlar insanın onuruna ya da değerine saygı gösterilmemesinden kaynaklanan sorunlardır. İnsanın araç olarak görülmesinden ya da kişilerin insan olduklarının unutulmasından kaynaklanan sorunlardır. Mülteci olma hali, mültecilik, kişilerin insan değerine uygun yaşam sürmelerine, onurlarının zarar görmesine ve kırılmağa maruz kalmalarına yol açan bir durumdur. Ancak burada önemli olan bir kişi ya da grubun "mülteci" olmakla "insan olma değeri"ni yitirmediklerini görebilmektir.

Mültecileri birer insan olarak görmek ve onları insan yapan olanakları gerçekleştirebilir duruma getirmek en başta devletlerin işidir. Yurttaşların ya da yurttaş olmayanların da insanca yaşamaları için gerekli olanaklara, yaşam koşullarına sahip olmalarını, insan olma çizgisinin altına düşmemelerini sağlamaktır. Mültecileri, yalnızca *'bir mülteci'* olarak değil, *bir kişi, bir insan* olarak görebilmek, onların karşılaştığı etik sorunları ve insan hakları ihlallerini giderebilecek tek bakıştır.

---

bilgisinden oluşur. Bu bilgi, ona sahip olanlar için, doğal ve rastlantısal özellikleri ne olursa olsun başka insanlara, hatta bu değer farkında olmayanlara da, bu değere uygun muamele etmeyi gerekli kılıyor. Bir kişinin, her şeyden önce bir insan olduğunun bilincine varmasını, tek ortak kimliğimiz olan insan kimliğimizin farkına varmasını sağlayan da, bu bilgidir" (Kuçuradi 2011d: 72).

EXTENDED ABSTRACT

The social injustice either in one country or in the world constitutes a major challenge for the politics. The social and economic injustice comes at the first rank among the reasons of the terror attacks, of the wars and civil wars and migrations. Social injustice that is not a problem for only poor and developing countries, but also for developed countries causes various problems of human rights from which refugees are affected more than others. The refugee crises that the world encounters today is the most striking fact which demonstrates that the social injustice is also a problem of human rights. Just as the terrorist attacks and civil wars in some countries, also the migration from poor countries towards the developed ones bring along different human right violations. The refugee problem as a global problem is a special human rights problem we confront today all over the world besides the other human right abuses caused by the poverty and discrimination. And problems of refugees who had to leave their countries because of political and economic reasons and the problems of citizens who live in their own countries are not same; and to protect the human dignity and vulnerability in the poor living conditions of refugees is more difficult than others.

Beyond being a problem of national income distribution or unequal distribution of wealth, the social injustice is arisen from the fact that the social, economic and political rights –the rights granted– are not guaranteed as to preserve the basic rights of all citizens equally. Thus, social injustice is a problem which leads exploitation, inequality and injustice. Social injustice comes out not because of the unequal distribution of what “exists”, as a popular wisdom, but because of the unequal “distribution” of the penuries (Kuçuradi, 2013a: 16). Although its being a problem that can be cleared without waiting for the development of poor countries, the social injustice is perceived today as a problem related to the income distribution, or the unfair distribution of income. However, the “social injustice appears as a problem related to all basic rights which can be protected only directly” (Kuçuradi, 2013a:12). The problem of social injustice is a problem of demarcation related to the relation of basic rights as nutrition, health and education with the social, economic and cultural rights provided by a state by means of some regulations and organizations. Social injustice emerges when the limits of these rights are not drawn duly by the state for all citizens based on the principle of equality- and when the living conditions provided remain under the level required for the full protection of human value and dignity. Then the problem of social injustice is primarily a problem of demarcation. The bound to be drawn is in relation of basic rights like nutrition, health, education, labor and etc. which are requests of presuppositions which designate the actualization of human potentials; to the social, economic and political rights granted by state and preserved by means of some public establishments. Social injustice is a problem of human rights which arises in case of the fact that this demarcation is not accomplished properly –in other words, according to the principle of equality– for each citizen. In other words, it arises when the given life conditions are below the level of preserving the “human value” or dignity for every one. The social injustice in one country or in the world leads inevitably to the violation of human dignity and value.

“ ‘Human dignity’ denotes the awareness of the value of the human being... Single human rights are practical implications of human dignity. They demand from all individuals a kind of treatment for all individuals, which protects the value of the human being” (Kuçuradi, 2013b: 101). The concept of human rights is grounded on human dignity. The concept of “dignity” finds its contemporary meaning in the expression “inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family” which is expressed at the beginning of *Universal Declaration of Human Rights*. In this first article of the *Declaration*, it is articulated that the “all members of the human family is equal in respect of dignity and rights”. It can be said that a conception human “dignity” free from the hierarchal aspects and reasons like race, ancestry, gender, health condition etc. and which is supposed to be equal in each human being (Sulmasy, 2012: 17) and inherent/intrinsic in each human person would be more suitable than a hereditary, attributed, denominational, developing, social and relative “dignity” for the human rights. When we think the human dignity as not only a value for grounding the human rights, but also a necessity in providing and preserving the human dignity and rights, the human dignity seems to be a very vulnerable and fragile value.

The concept of “vulnerability” has come to the fore since rationality and autonomy are considered as the specific nature of man, and the critique that the concept of man as an autonomous subject which excludes some people , as kids, elders and mentally retarded people from the determination of human dignity. The concept of “vulnerability” is raised as a new basis and is used more frequently in the discussions of human rights as a result of the problems faced in grounding human rights on the human dignity. It is related to the capacity of humanistic pain, being exposure to danger and fencelessness in respect of its relation to the humanity, “indicates a capacity of being open to the world and to any wounding related to something earthly” (Turner, 2006: 28). It is used to express the “sufferer” or “disadvantageous” people, was determined as the “danger of being damaged” (Goodin, 1985: 110). The concept of vulnerability has been more important in context of preserving the basic rights as well. We can observe its gradually increasing appearance and its effect on the decisions of European Court of Human Rights in European Social Committee, Council of Europe and European Union Law. The concept has been used more frequently at the decisions of European Court of Human Rights as well. To the concept of vulnerability is referred for the victims of torture and sexual assault, for the people who are mentally and physically disable, children, old people, for refugees who faced discrimination and oppression in their countries sometimes only because of belonging to a different race and ethnic origin from the majority.

The refugees who had to leave their country due to civil wars or political and economical reasons are also considered in these vulnerable groups. As the disables, children and old people, mostly the refugees are facing with inhuman living conditions. Like the people both child and disable or both belong to a minority and disable, some refugees as children and disabled ones also face with multiple vulnerability, and to supply them a humane living conditions and to protect their dignity is more difficult than the others. The deprivation of refugees from the social and economic rights from which citizens of the host country enjoy is the main reason for their multiple vulnerability.

The multiple vulnerability of refugees who had to leave their own land is as a result of social injustice and civil wars. In this paper, just after tackling the global social injustice and its results, the concepts of "vulnerability" and "human dignity" will be clarified first separately, then in their relations with each other. By this way, it will be tried to clarify whether human dignity involves vulnerability in itself.

In this paper, going from the concept of social injustice, I will try identify which rights are basic rights, which are not, and to demonstrate the relationship between social injustice and human rights. Additionally, I will try to Show up that the refugee problem is not only a economical and political problem, but also an ethical and philosophical problem. Given that every person is a potential refugee, we should concentrate more on the ways of securing a humane life to all refugees as all other vulnerable groups of people.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (1998). *Nikomakhos'a Etik*, (çev.) Saffet Babür, Ankara: Ayrac Yayınları.
- Carens, J. H. (2003). Who Should Get In? The Ethics of Immigration Admissions. *Ethics & International Affairs*, 17(1), 95-110.
- Hyder, T. (Ed.). (2005). *War, Conflict and Play*. Open University Press.
- Goodin, R. E. (1985). *Protecting the Vulnerable: A Reanalysis of Our Social Responsibilities*. University of Chicago Press.
- Kart, B. "Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılganlık", *ViraVerita E-Dergi*. Disiplinlerarası Karşılaşmalar, Sayı: 8, Kasım 2018, ss. 01-17.
- Kuçuradi, I. (2011a). "Adalet Kavramı", *İnsan Hakları: Kavram ve Sorunları* içinde. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ss. 27- 37.
- Kuçuradi, I. (2011b). "Felsefe ve Sosyal Adaletsizlik", *İnsan Hakları: Kavram ve Sorunları* içinde. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ss. 11-26.
- Kuçuradi, I. (2011c). "Felsefe ve İnsan Hakları", *İnsan Hakları: Kavram ve Sorunları* içinde. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ss. 1-10.
- Kuçuradi, I. (2011d). "İnsan Onuru Kavramı ve İnsan Hakları", *İnsan Hakları: Kavram ve Sorunları* içinde. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ss. 69-76.
- Platon. (1999). *Devlet*. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Robert, C. Solomon. (1995). *Adalet Tutkusu Toplum Sözleşmesinin Kökenleri ve Temelindeki Duygular*. Ertuğ Altınay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shacknove, A.E. (1985). Who Is a Refugee? *Ethics*, Vol. 95, No. 2, Chicago Journals, The University of Chicago Press Stable, pp. 274-284.
- Sulmasy, D.P., J. Malpas & N. Lickiss (Ed.). (2007). "Human Dignity and Human Worth". *Perspectives on Human Dignity*, pp. 9-18.
- Turner, B. S. (2006). *Vulnerability and Human Rights*. Pennsylvania State University Press.